

Mgr Bogumiła Bruc

Mgr Paulina Milewska

Łódź – UM

KOMPETENCJE BIBLIOTEKARZA W PROCESIE OPRACOWYWANIA PRZEGLĄDÓW SYSTEMATYCZNYCH Z ZAKRESU NAUK MEDYCZNYCH

Abstract

The paper discusses the important role of librarians – information specialists supporting systematic review teams. Information specialists are expected to perform searches of scientific literature at the expert level, as well as demonstrate organizational and analytical skills.

Streszczenie

Referat omawia ważną rolę bibliotekarzy – specjalistów informacji wspierających zespoły opracowujące przeglądy systematyczne. Od specjalistów informacji oczekuje się przeprowadzania wyszukiwań literatury naukowej na poziomie eksperckim, a także wykazywania się umiejętnościami organizacyjnymi i analitycznymi.

Przegląd systematyczny (z ang. systematic review) jest opracowaniem medycznej literatury naukowej, które mierzy i ocenia wiarygodność badań na określony temat. Wykorzystuje metody naukowe w celu wszechstronnego zidentyfikowania, przeanalizowania, oceny i syntezy wszystkich potencjalnie istotnych, opublikowanych badań naukowych (Harris, 2005).

Jak podaje polska strona Cochrane Library, przegląd systematyczny „jest badaniem wtórnym (podsumowującym wyniki badań pierwotnych), opracowanym zgodnie z rygorystycznymi standardami metodologicznymi, pozwalającymi zminimalizować ryzyko zaistnienia błędów systematycznych (z ang. *bias*). Dlatego też obecnie uważa się, że wyniki przeglądów systematycznych zajmują jedno z czołowych miejsc w hierarchii wiarygodności danych klinicznych” (Cochrane Polska, 2017). W praktyce lekarzy medycyny, pozostających na bieżąco z naukową literaturą medyczną, przeglądy

systematyczne odgrywają istotną rolę, jako że ich głównym zamierzeniem jest wskazanie efektywnego, wolnego od zafałszowań sposobu interwencji w procesie leczenia pacjentów.

Rozwój technologii sprawił, że liczba dostępnych w sieci przeglądów systematycznych z różnych dziedzin nauk medycznych wzrasta w oszałamiającym tempie (Allen, 2016). Internet dostarcza miliony elektronicznych stron, które w ciągu kilku sekund wyświetlają odpowiedzi na zadaną kwerendę. Łatwy dostęp do informacji skutkuje także przeładowaniem informacjami. Strona domowa popularnej bazy biomedycznej PubMed regularnie podaje ogólną liczbę publikacji zawartych w systemie – obecnie jest ich ponad 27 milionów (PubMed, 2017). Wyzwaniem zarówno dla kliników, jak i dla bibliotekarzy jest dzisiaj wyłuskanie z gęszcza przytłaczającej liczby publikacji tych najistotniejszych.

Od czasu, kiedy badacze zwrócili się w stronę przeglądów systematycznych jako niezbędnego narzędzia porządkującego ogromną liczbę publikacji, wielu z nich zaangażowało się w sam proces przeprowadzania systematic reviews. Wraz ze wzrostem zapotrzebowania na opracowywanie przeglądów systematycznych zwiększyła się także liczba zaangażowanych w nie badaczy. Pojawia się zatem pytanie o jakość – czy zostały zachowane wysokie standardy i procedury metodologiczne? Najnowsze badania wykazały jednak, że niestety nie (Allen, 2016). Podczas gdy większość instytucji naukowych zaangażowanych w rozwój systematic reviews rekomenduje włączenie bibliotekarzy (jako specjalistów od informacji) w ten proces, wiele przeglądów przeprowadzanych jest bez konsultacji z nimi i bez ich poradnictwa, co wiąże się ze spadkiem jakości powstających przeglądów.

Lata temu, kiedy tematyka przeglądów systematycznych zaczęła dopiero pojawiać się w literaturze przedmiotu, w wielu publikacjach poświęcono dużo miejsca roli bibliotekarza w procesie tworzenia systematic review oraz potrzebie wykorzystania umiejętności pracowników informacji w tym zakresie (Beverley, Booth, Bath, 2003). Zauważa się także powstawanie prac zamieszczanych w niebibliotekarskich czasopiśmie o wpływie uczestnictwa bibliotekarzy w przebiegu systematic review. Coraz częściej biblioteki są proszone o wspieranie tego procesu (Koffel, 2015).

Wraz z ugruntowaniem się roli bibliotekarza jako wartościowego uczestnika zespołu zajmującego się systematic reviews pojawiły się publikacje skoncentrowane na właściwych standardach stosowanych w trakcie tworzenia przeglądów systematycznych. Wytyczne na temat niezbędnych kwalifikacji, które powinni posiadać specjaliści informacji podczas wyszukiwania relewantnej literatury naukowej, podaje Medical Library Association (Medical Library Association, 2005).

Od bibliotekarzy – jako specjalistów informacji – oczekuje się przeprowadzania wyszukiwań na poziomie eksperckim, a więc dogłębnej znajomości zawartości merytorycznej oraz struktury wykorzystywanych baz danych wraz ze specyfiką oferowanych funkcji, ogólnej znajomości przedmiotu, a także umiejętności filtrowania odnalezionej

literatury zgodnie z ustalonymi kryteriami. Ważna jest również znajomość i wybór właściwych źródeł naukowych, zarówno ogólnie dostępnych, elektronicznych, jak i tzw. szarej literatury dotyczącej danego zagadnienia. Specjaliści informacji współpracują blisko z zespołem naukowców nad opracowaniem najbardziej adekwatnych terminów wyszukiwawczych, niezbędnych do skonstruowania kompleksowej strategii przeszukiwania właściwych źródeł oraz do formułowania pytań badawczych koniecznych do skompletowania odpowiedniej literatury naukowej (McGowan, Sampson, 2005; Beverly, Booth, Bath, 2003; Harris, 2005).

Umiejętności organizacyjne i analityczne bibliotekarzy mogą wspomóc zespół w zarządzaniu zebranymi materiałami poprzez wykorzystanie menadżerów bibliografii, usunięcie duplikatów, dostarczenie pełnych tekstów artykułów oraz archiwizacji całego procesu przeglądu systematycznego. Bardziej zaawansowana rola specjalisty informacji to udział w pracach zespołu przy selekcji i kwalifikowalności publikacji.

W światowych ośrodkach badawczych specjaliści informacji zdecydowanie poszli do przodu i obecnie podejmują się opracowywania i implementacji serwisów lub programów systematic reviews dla pracowników swoich instytucji. W akademickich bibliotekach medycznych w USA i Kanadzie oraz w instytucjach naukowych Wielkiej Brytanii opracowuje się i wdraża programy usługowe dla pracowników naukowych i studentów, wspomagające ich w całym procesie systematic review (Queen's University Library, 2017).

Bibliografia

Harris, Martha R.: The librarian's roles in the systematic review process: a case study. *Journal of the Medical Library Association* 2005 Vol. 93 nr 1 s. 81–87

Cochrane Polska: Jak interpretować przeglądy systematyczne [online]. <http://poland.cochrane.org/pl/jak-interpretowa%C4%87-prze%C4%85dy-systematyczne> [dostęp 23.09.2017]

Allen, Tomas: Medical librarians educational needs in LMIC: systematic review production as an indicator. *Journal of EAHIL* 2016 Vol. 12 nr 4, s. 17–19

PubMed <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/> [online]. 2017 [dostęp 23.09.2017]

Beverley, Catherine A., Booth, Andrew, Bath, P.A.: The role of the information specialist in the systematic review process: a health information case study. *Health Information and Libraries Journal* 2003 Vol. 20 nr 2 s. 65–74

Koffel, Jonathan B.: Use of recommended search strategies in systematic reviews and the impact of librarians involvement: a cross-sectional survey of recent authors. *PloS One* 2015 Vol. 10 nr 5 s. e0125931

Role of the expert searching in health science libraries. Policy Statement by the Medical Library Association adopted September 2003: *Journal of the Medical Library Association* 2005 Vol. 93 nr 1 s. 42–44 [online] <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC545120/> [dostęp 23.09.2017]

McGowan, Jessie, Sampson, Margaret: Systematic reviews need systematic searchers. *Journal of the Medical Library Association* 2005 Vol. 93 nr 1 s. 74–80

Queen's University Library. Systematic Reviews [online]. <http://guides.library.queensu.ca/clinical-trials/systematic-reviews> [dostęp 23.09.2017]